שטח לא פתוח

ללא אזעקות, ללא מרחבים מוגנים ואף ללא הגנת כיפת ברזל מוצאים עצמם הבדואים בנגב חשופים לפגיעתן הקטלנית של הרקטות ● בשבוע שעבר נהרג עודה אל-וואג', ובתו התינוקת נפצעה קשה מפגיעת טיל, ואילו אלמנתו הצעירה מנסה להתנחם בבנה הפעוט שלא נפגע ● "החדר בו ישן בני הציל את חייו", היא מספרת בדמעות, "וגם הוא מיועד להריסה"

זירת הנפילה | צילום: דוברות משטרת מחוז דרום

יאסר עוקבי

"תודה לאל שלא ביצעו צו הריסה לחדר היחיד מבטון בבית שלנו, אחרת גם הבן הבכור שלי היה פצוע", אמרה חיתאם אל-וואג', בכניסה למחלקה לטיפול נמרץ ילדים בבית החולים סורוקה, שם מאושפזת בתה איה, בת שלושה חודשים, במצב קשה.

האלמנה הטרייה נראית חלשה, יושבת על כיסא גלגלים בשל פציעה קלה ברגליה. את הרגע שבו נפל הטיל באזור דימונה היא לא תשכח לעולם. צהרי שבת, הכנות אחרונות לסעודת איפטאר, לרגל הרמדאן, שאליה הוזמנו כל בני המשפחה. פתאום היא שמעה "קול מעומעם" של אזעקה מדימונה השכנה. "כאשר כל תושבי דימונה נכנסו לחדרים ממוגנים, אנחנו התפללנו שזה לא ייפול על ראשנו", מספרת חיתאם (24). היא נפצעה באורח קל מהדף נפילת הטיל. בכל ימי הלחימה, כשבעלה עודה עבד במשמרות לילה במפעל רותם בנגב, שהתה חיתאם ושני ילדיה יחיא (1.5) ואיה (3 חודשים) בבית הוריה. "גם הם גרים בתוך בית מפחון, אבל זו הרגשה של ביטחון כאשר אתה שומע אזעקה עם אחרים", היא מספרת. "בעלי שיחק עם איה בחצר, כשלידו ישבה אחותו (35) ובנה בן ה-5. לפתע שמענו אזעקה מדימונה, אומנם חלשה אבל כמו תמיד פחדתי. אמרתי לעצמי

חיתאם אל-וואג': "הוא היה בעל טוב, עבד למחייתו ופרנס בכבוד את המשפחה. תכננו לצאת לטיול עם הילדים בחג אל-פיטר, אבל הכפרים הבדואים הבלתי מוכרים הם שטחים פתוחים, ולא צריך לבזבז עליהם טיל יירוט"

שיש כיפת ברזל שתוכל ליירט אותו, אך הוא נפל במרחק שני מטרים מפתח הבית. מעוצמת ההדף, עפתי לאחור. כעבור כמה רגעים התעוררתי, וראיתי שהכל אבק. ראיתי את עודה מתבוסס בדמו. גם איה הייתה פצועה קשה. גיסתי ובנה נפצעו אף הם".

הפראמדיק שפיר בוטנר, שטיפל בבני המשפחה, סיפר כי ארבעת הנפגעים הובאו למרפאה המקומית בדימונה, ושם טופלו על ידי צוותים של מד"א. מותו של האב נקבע במקום לאחר ניסיונות החייאה. בתו התינוקת פצועה באורח קשה מאוד בראשה, ככל הנראה מהדף. אשתו, אחותו ובנה נפצעו אף הם באורח קל עד בינוני.

מבצע צוק איתן

חיתם ממדרת בבכי קורע לב. "את האזעקה מדי־מונה אנחנו שומעים רק כשיש שקט בסביבה", היא מספרת. "אנחנו רוצים שמדינת ישראל תתייחס אלינו כאל אזרחים. אומנם ערבים, אבל אזרחים. זוהי אפליה זועקת לשמיים. שידאגו לנו למיגוניות כמו שדואגים בערים, או אפילו בחופים. שיאפשרו לנו לבנות חדרים ממוגנים. החדר בו ישן בני הציל את חייו, וגם הוא מיועד להריסה".

דודתה, סבחה אל־וואג', מתערבת: "גם להוריה יש צו הריסה. מזל שהבן יחיא ישן באותה עת בחדר מבלוקים, אחרת הוא היה נפצע קשה לכל הפחות. אנחנו נאלצים להסתתר מתחת למשאית כשיש אזעקה. זה המקום הכי בטוח מבחינתנו".

מפנים פצועים לבד

עודה אל־וואג' הוא האזרח השני שנהרג במהלך מבצע "צוק איתן". מאות ליוו אותו בדרכו האחרונה בבית העלמין שנמצא בצומת ערוער. במהלך ההלוויה מחו בדואים רבים על חוסר המיגון של היישובים, שגרמו למותו של המנוח. "מדובר במשפחה שרוב בניה משרתים בצה"ל", אמר אחד המלווים. "מתייחסים אלינו ככבני אדם רק כאשר אנחנו חיילים, ולאחר סיום השירות

◂◂◂

אין לאן לברוח

ח"ר אלבז ואריאל דלומי

בשבת נהרג ישראלי מפגיעת רקטות החמאס, ארבעה ישראלים נוספים נפצעו, בהם תינוק שנפצע קשה. אלו מצטרפים לשתי נערות ישראליות שנפצעו מנפילת טילים בשבוע בעבר. המשותף לכל האזרחים שנפגעו הוא שכולם תושבי הכפרים הבדואים הלא מוכרים בנגב. לאזרחים הבדואים שנפגעו לא היה סיכוי להתגונן מפני הטיל שנחת בכפרם, שכן אזעקות לא נשמעו במקום. גם אם היו נשמעים צופרי האזעקה, הרי שמרחב מוגן ודאי שאין בנמצא בכפר בו הבנייה אסורה. ואם לא די בכך, הפצועים כולם פונו ברכבים פרטיים ולא באמבולנס.

בשנים האחרונות נחשף לא פעם מצבם של תושבי הכפרים הבדואים הלא מוכרים בנגב בכלי התקשורת. 80 אלף אזרחים מתגוררים ב–34 כפרים שאינם מוכרים על ידי המדינה, ללא שירותים בסיסיים כגון חשמל, מים וביוב. שירותי בריאות ורווחה דלים מאוד בכפרים אלה ותשתיות בסיסיות כגון דרכי גישה ומבני ציבור כלל לא קיימים.

בשנים האחרונות חוו תושבי הנגב מספר סבבים של עימותים כאשר בכל סבב כזה הלך ועלה מספר הטילים שנורו לאזור. פיקוד העורף ומשרדי הממשלה השונים פעלו למגן את יישובי עוטף עזה (אם כי באופן חלקי), להקים מערכות התראה לפני נפילת הטילים ולבסס צוותי חירום בכל יישובי הנגב. הטילים, כפי שהוכיחה המציאות, אינם מבדילים בין יהודים וערבים, אולם המציאות הפיזית בשטח מצביעה על פערים גדולים ביכולת ההתגוננות והמוכנות למצבי חירום של כל קהילה.

מחקר שנערך על ידי יוזמות קרן אברהם לאחר מלחמת לבנון השנייה מצא כי 86 אחוזים מהיישובים הערביים המוכרים בישראל אינם מוכנים לשעת חירום וסובלים ממחסור בנגישות לשירותי הצלה בסיסיים. פערים גדולים נמצאו בזמינות של מקלטים ומרחבים ממוגנים וכן בהקצאות תקנים של קציני ביטחון יישובים. מיותר לציין כי בכפרים הערבים–הבדואים הלא מוכרים בנגב אפילו שירותים בסיסיים אלה לא קיימים.

העובדה כי בני משפחות הפצועים הביאו אותם לבית החולים בכוחות עצמם אינה מפתיעה. בכפרים הלא מוכרים בנגב לא קיימים שירותי הצלה, לא אמבולנסים ולא מכבי אש, שכן לכוחות ההצלה אין כתובות או דרכי גישה בכדי להגיע לאנשים. הפינוי העצמי של הנפגעים גורם לא פעם להחמרת מצבם ואף למותם. יש מי שיטענו כי ללא פתרון כולל להכרה בכפרים הללו לא יינתן מענה גם לאתגרים אלה, אולם ניתן לעשות הרבה לשיפור המצב גם במציאות הנוכחית.

יאסר אבו רגילה הוא נהג אמבולנס המתגורר בכפר לא מוכר בנגב. את האמבולנס שלו מפעילים יחד מד"א ועמותת אג'יק – מכון הנגב. כאשר הוא מקבל קריאה מאחד הכפרים הוא יודע כיצד להגיע בדיוק לאדם הזקוק לפינוי ולהעניק לו את הטיפול המתאים. אולם אמבולנס אחד אינו יכול לכסות את כל שטח הנגב. אין סיבה שהמדינה לא תאמץ מודל ייחודי זה, תממן הפעלתם של עוד מספר אמבולנסים וכך תדאג להצלת חיים בכל הכפרים הלא מוכרים בנגב. אין ספק כי פתרון מוסכם לסוגיית הכפרים הלא מוכרים בנגב הינו הכרחי. אולם על המדינה לספק שירותי חירום בצורה שווה לכל אזרחיה. צוותי חירום יישוביים, שירותי עזרה ראשונה ואמבולנסים, מיגוניות ניידות וכן סיוע במקרה של טראומה הינם זכויות בסיסיות של כל תושבי המדינה ללא קשר למקום מגוריהם.

הכותבים הנם מנכ"לים משותפים של ארגון אג'יק – מכון הנגב הפועל לפיתוח קהילתי בחברה הבדואית בנגב

עידה אל-קורעאן: "בני המשפחה שלנו משרתים בצבא. היום שלושה בנים של גיסי משרתים בעזה. מבחינת מדינת ישראל, אנחנו טובים רק כשאנחנו מגנים על הגבולות. אחרי שמסיימים לשרת הורסים את הבתים שלנו"

הצבאי, אנחנו מבחינתם לא קיימים". מנפילת הטיל הקטלנית נפצעו גם אחותו ובנה באורח קל עד בינוני.

"כשמדווחים בתקשורת על שטחים פתוחים, זה אומר שמדברים על הבתים שלנו בכפרים הבלתי מוכרים", אומר סלימאן אל-וואג', אחד מבני המשפחה. "לעתים זה מסתיים גם בפגיעה ישירה בבתים אלו. הפעם נאלצנו לפנות את הפצועים בכוחות עצמנו לבית החולים".

"הם מרוחקים חמישה קילומטר מדימונה, ולא שומעים תמיד את האזעקה", אומר גיסו של ההרוג. "וגם אם יש אזעקה, איפה הם יסתתרו? הטיל נכנס ממש לבית ופירק את הצריף שלהם. אין שם מיגון. אנחנו ככה באוויר. אם בונים משהו מבטון – הורסים לנו. אם אתה שם בלוק אחד, באים והורסים".

עידה אל-קורעאן (45) מעלה גם היא את סוגיית הריסות הבתים. "בני המשפחה שלנו משרתים בצבא. היום שלושה בנים של גיסי משרתים בעזה", היא מספרת. "מבחינת מדינת ישראל, אנחנו טובים רק כשאנחנו מגנים על הגבולות. אחרי שמסיימים לשרת הורסים את הבתים שלנו. רק לפני חודשיים הרסו לבן שלי את הבית".

קבוצת ח.א.ש ביטחון פרסמה הודעת צער על מותו של עודה אל-וואג', עובד החברה, אליה הצטרף לפני כ-8 שנים, ובה עבד כמאבטח במפעל רותם דשנים. "יש לזכור שרוב המבנים בפזורה בלתי חוקיים ובלתי קשיחים", אמר ניצב בדימוס דן רונן, יו"ר קבוצת ח.א.ש. מדינת ישראל הקימה מינהלת כדי ליישב את התושבים ביישובי קבע. כשמהלך זה יסתיים תיפתר גם בעיית המיגון".

מפקד תחנת דימונה, סגן ניצב אבי כהן, סיפר כי "פינוי הפצועים נעשה על ידי התושבים, כי מרובר בפגיעה בעומק השטח".

הלווייתו של עודה אל-וואג' בבית העלמין בצומת ערוער | צילום: מאליק אבו קרינאת

האלמנה חיתאם. "בגלל שהטיל לא יורט"

ההרוג עודה אל-וואג' ז"ל

"אין צורך במיגון"

בדיון שהתקיים ביום חמישי בבג"ץ, בעתירה שהגישה האגודה לזכויות האזרח למיגון הכפרים הבדואים בנגב, עמדה המדינה על כך שאין צורך לספק אמצעי הגנה נוספים ביישובים אלה, והמליצה לתושבים להתגונן באמצעות שכיבה על הקרקע. החלטה סופית בסוגיה תינתן בימים הקרובים.

ח"כ טלב אבו עראר (רע"מ-תע"ל) פנה כבר בתחילת הירי לכיוון הדרום לשר הביטחון ולשר לביטחון פנים, בדרישה לדאוג למיגוניות עבור בני הפזורה הבדואית, עד לסיום הלחימה ברצועת עזה. "למרות שהמדינה ידעה על הסכנה, היא לא עשתה דבר כדי לשמור על אותם אזרחים המתגוררים בכפרים הבלתי מוכרים ובשכונות הישנות ביישובים המוכרים", אמר אבו עראר ל"מעריב". "המדינה מתייחסת אלינו כאל אזרחים סוג ב', ומודיעה כי הטילים נופלים באזורים פתוחים. כיפת הברזל לא מיידעת טילים שיש סיכוי שייפלו בכפרים המוכרים. גם במקרה הזה נאלצו בני המשפחה לפנות את הפצועים בכלי הרכב שלהם, כאילו הם לא שייכים כלל למדינת ישראל".

איברהים אל-ווקילי, סבן של שתי הילדות שנפצעו מטיל בכפר עוג'אן שליד לקייה בנגב, כיהן גם כיו"ר הכפרים הלא מוכרים. "כל התושבים בפזורה הבדואית בסיכון" אמר אל-ווקילי. "ביקשנו שוב ושוב שהמדינה תראג להם למיגון, אך דבר לא נעשה". ריח של מוות היה באוויר מאז פציעתן של בנות משפחת אל-ווקילי. שרים ביקרו את את'ר ומראם, והפיצו את התמונות לתקשורת. טיל כיפת ברזל שעולה 50 אלף דולר היה אמור להציל את עודה אל-וואג' מהמוות. את הטיל הזה משגרים כאשר יש סיכוי שהוא ייפול באזור מאוכלס.

"הוא היה בעל טוב, עבד למחייתו בחברת ח.א.ש. ופרנס בכבוד את המשפחה", מספרת חיתאם. "תכננו לצאת לטיול עם הילדים בחג אל-פיטר", היא מוסיפה ופורצת בבכי. "אבל הכפרים הבדואים הבלתי מוכרים הם שטחים פתוחים, ולא צריך לבזבז עליהם טיל יירוט".